

RECEPCIJA STANKA VRAZA S STALIŠČA TEORIJE IDEOLOGIJE

Andraž Jež

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU, Ljubljana

UDK 316.75:821.163.6.09Prešeren F.:929 Vraz S.

V prispevku poskušam nakazati, da nabor podatkov o slovenskem in hrvaškem pesniku Stanku Vrazu, ki so poznani na Slovenskem, ni naključen, temveč je kot nekakšen »kanonični negativ« naddoločen z odslikavo nacionalnokohezivnega prešernoslovja. Ugotavljam, da je bilo Vrazovi zapuščini odmerjeno mesto na strukturnem robu prešernoslovskega mita, ki sta ga bolj ali manj uspešno reproducirala zlasti nacionalni literarni kanon in šolstvo.

Stanko Vraz, prešernoslovje, teorija ideologije, recepcija

This article sets out to show that the information about the Slovene-Croat poet Stanko Vraz that prevailed in Slovenia is not random, but occurred as a kind of »canonical negative«, overdetermined by the depiction of nationally cohesive research into the national poet France Prešeren. It can be concluded that Vraz's legacy was located to a specific field on a structural edge of Prešeren's myth, the latter being reproduced through the national literary canon and education.

Stanko Vraz, Prešeren studies, theory of ideology, reception

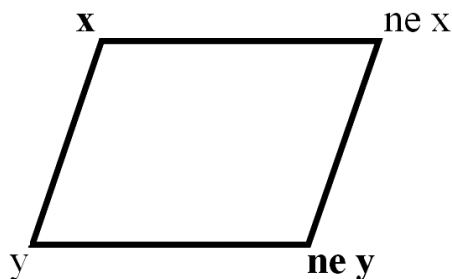
Slovenski narod in njegov čas

V članku bom obravnaval proces Vrazovega postopnega prehajanja v splošno zavest v kontekstu interpelacije v slovensko nacionalno ideologijo. Izhajal bom iz opredelitev ideologije, ki jih je v spisu *Ideologija in ideološki aparati države* leta 1970 razvil Louis Althusser in jih apliciral na nacionalna gibanja 19. stoletja. Rastko Močnik, ki sicer izhaja iz Althusserja, vendar ga na določenih točkah, ki jih je Althusser razvil zgolj lapidarno, tudi temeljito dopolnjuje, se v monografiji *Julija Primic v slovenski književni vedi* osredotoči na specifičen mit, ki ga v nastajajoči meščanski skupnosti v 19. stoletju vzpostavljata nacionalna književnost in literarna zgodovina.

»Kolikor se nacionalne »skupnosti« mislijo kot *individualistična* komunikacijska *občestva*, je (nacionalna) literatura prav idealna institucija,« piše Močnik (2006: 6; podčrtal A. J.). Estetska komponenta literature namreč hkrati omogoča niz subjektivnih interpretacij, na podlagi katerih se – s pomočjo književnega kanona – utemeljuje meščanska skupnost. V nasprotju s predrazsvetljenskimi fevdalnimi družbami meščanskih družb ne reproducira ideologija enotnosti, temveč lom (na videz protislovnih) subjektivnih ideologij, katerih katalizatorja sta v določenih nacionalnih skupnostih prav (nacionalna) književnost s svojim estetskim učinkom in (nacionalna)

književna veda s svojim sistemom vednosti. Nadalje Močnik ob prešernoslovju, ki naj bi bilo fabulirano kot mit, razvije tezo, da se meščanska družba utemeljuje na freudovskem vzorcu zatajevanja (*Verleugnung*), ki ga je Octave Mannoni formuliral kot »že, že, ... ampak vseeno« (pri Močniku »že res, da x , toda vseeno ne y «). Najbolj neposredno interpelacijo v nacionalno skupnost vzpostavljajo šolske in kulturne prakse, književnost pa je za interpelacijo v nacionalno ideologijo nadvse primerna prav zaradi hkratne – imenujmo ju – centripetalnosti in centrifugalnosti, katerih povezava šele v meščanski družbi deluje kohezivno. Za centripetalno bi tako lahko imenovali interpelacijo, ki se osredotoča na nacionalni značaj (vsake posamezne) književnosti, funkcijo nujnega hkratnega centrifugalnega dispozitiva pa opravlja estetsko učinkovanje literature. To z bujenjem nepolitičnih, autoreferencialnih razcepov ustvarja skupnost subjektivnih interpretacij, ki se dojema prav skozi svoj raznolik odnos do omenjenega estetskega učinkovanja.

Tako je že zgodnje razprave konfabulatorjev prešernovskega mita dejansko mogoče prevesti v formulo, utemeljeno na psihoanalitičnem obrazcu zatajevanja, formulo, ki jo Močnik (2006: 28) imenuje tudi »minimalna shema naddoločenosti«. Ta je videti približno takole:

Če shemo zapolnimo z ustrezno (mitsko) vsebino, je v prvem delu vedno zastopan člen, ki je s sledečo izjavo v nasprotju – ob eksplikaciji tovrstne izjave se pokaže, da je drugi člen (»ne y «) že od začetka določal ne le prvega, temveč celoten ideološki stroj izjave,¹ zato ga Močnik (prav tam: 28) imenuje »točka naddoločenosti«. Tako se je nacionalni mit čez čas v nemajhni meri členil tudi na podlagi interpretacij nacionalnega literarnega kanona, ki omogoča vozlišče povsem različnih interpretacij, v dialog pa vabi veliko množico subjektov, ki v zameno nezavedno prevzamejo nacionalni literarni kanon in njegovo ideologijo za svoja.

Prešernoslovje in Stanko Vraz

Slovenski in hrvaški pesnik Stanko Vraz, ki si ga je slovenska literarna zgodovina zaradi prestopa v hrvaški jezik in dejavnega sodelovanja pri hrvaškem narodnem preporodu zapomnila kot nekakšnega »odpadnika« in »renegata«,² je bil vse prej kot nasproten slovenski narodni združitvi. Že od otroštva v drugem desetletju 19. stoletja

¹ Ali: »Tisto, kar je zanikano, je nekaj, kar je splošno znano, [...] je nekaj, kar naj bi bralki in bralcu samoumevno prišlo na misel ob prvem členu« (Močnik 2006: 26).

v Cerovcu, ko se je Jakob Fraš šolal pri Mihaelu Jaklinu in pozneje na Ptuj pri Antonu Kremplu, je bil v svojih slovenskih nazorih zelo zavzet (Pogačnik 1969: 170), malo zatem pa se je odrekel svojemu nemškemu imenu in postal Stanko Vraz. Bil je »za Prešernom gotovo najmočnejši pesniški talent med Slovenci« (Brnčič 1936: 53). Vrh tega je bil zagret slovenski domoljub, ki v pismu iz leta 1836 ni le kot prvi uporabil slovenske različice imena Maribor (Radovanovič 2010: 101), temveč je bil skupaj z ostalimi »zavednimi« študenti v Gradcu tudi med prvimi, ki so si dopisovali v slovenščini in je celo pisemske ovojnice opremljal s slovenskimi naslovi (Petre 1939: 21–22). Velja omeniti, da je bil tudi prvi Slovenec, ki je pisal v pisavi, pod katero se je unifikacija slovenske skupnosti naknadno sklenila, torej v gajici (prav tam: 51), in jasen zagovornik slovnične reforme, ki bi bolj upoštevala nekranjske dialekte, kar bi pomagalo kulturno poenotiti različne slovenske pokrajine (Slodnjak 1952: 53).³

Ta zavajajoče sistematični in zgolj v propedevtične namene oblikovan nabor dejanj, ki kar kličejo po mitologizaciji v samem jedru nacionalne kulture, je v očitnem nasprotju z drugim, zavajajoče nesistematičnim in prav tako zgolj v propedevtične namene oblikovanim naborom Vrazovih dejanj – namreč tistim, ki ga predpostavlja splošna, na videz konsenzualna intuicija o Vrazu kot »odpadniku«. Tako se zdi, da se še tisto malo informacij, ki se prek šolskega ideološkega aparata v skupnosti reproducirajo v zvezi z Vrazom, nehote veže na določeno agendo, ki ob odsotnosti kakršnegakoli intelektualnega odpora brez težav izpusti zgoraj omenjene zgodovinske podatke, ki bi jih sicer lahko s pridom uporabljala za nadaljnjo interpelacijo v ideologijo, ki jo je konfabulirala.

Vtis, ki ga bralec lahko dobi ob tovrstnih refleksijah o Stanku Vrazu, gre intuitivno nekako v tej smeri: *Jasno, da je bilo treba na Vraza in druge pesnike pozabiti, da se je Prešeren lahko enotno uveljavil kot kanonični slovenski pisec*. Do neke mere to gotovo drži in to bom poskusil tudi zagovarjati. Vendar le do neke mere. Kajti ravno sintagma »in drugi pesniki« nas z lahkoto napotijo na vrsto pesnikov, o katerih nismo v srednješolskem kurikulumu ali v medijih niti slišali. In ko se spomnimo, da je tisto, česar se o Vrazu vendarle *spomnimo*, v glavnem simptomatično zaznamovano, in to zaznamovano prav v povezavi z odnosom do *narodnosti*, se stvari zapletejo. Očitno je, da je bila v mitologizaciji Prešerna in slovenskega naroda v 19. stoletju prisotna zapletena struktura, ki je pesnika sicer potisnila ob rob, hkrati pa onemogočala, da bi se povsem pozabil, in mu namesto tega odbirala majhen prostor na robu mita, ki ga je Stanko Vraz lahko vselej dovolj varno zasedal. To se v pretežni meri seveda ni dogajalo intencionalno, temveč kot tipičen stranski učinek nekega drugega, bistveno

² Med drugim je Vraza za »renegata« označil Ivan Cankar (1974: 412): »Dežman in Vraz sta oba renegata; vendar Dežmana bolj spoštujem, ker je bil večji od Vraza in je vsaj človeštvu kaj koristil. Ko so bile tiste Vrazove slavnosti, se mi je naravnost gabilo. [...] Če je njegova zasluga, da je propagiral ilirizem, je slave vreden, kdor propagira katerokoli renegatstvo.« Formulacija popolnoma ustreza minimalnemu obrazcu naddoločnosti, v tem primeru s členom naddoločnosti tako na začetku kot v formulacijsko prilagojeni formi na koncu izjave. Točka navideznega strinjanja *x* je v tem primeru pristajanje, da je sicer kdo od njiju (Dežman) morda naredil še kaj koristnega, vendar izjavo determinira točka »ne *y*«, ki Vrazove slovesnosti zvede na slavljenje odpadništva.

³ Vpeljava »novih oblik« sredi 19. stoletja mu je v tem vsaj posredno pritrdila.

bolj sistematičnega in ne zgolj v propedeutične namene oblikovanega nabora nekaj dejanj – mita o Prešernu.

Podobno kot Močnik minimalno shemo naddoločenosti v vseh njenih različicah odkriva v različnih prešernoslovskih problematikah skozi čas, ki so v glavnem vzpostavljale subjektivne pozicije do Prešernovega življenja in dela, jo je mogoče zlahka aplicirati tudi na »negativ« nacionalnokohezivnega prešernovskega mita; prešernoslovje je imelo namreč skozi zgodovino vedno veliko povedati tako o Stanku Vrazu kot o Jovanu Veselu Koseskem, ki predstavljata negativa Prešernovi konstitutivni nacionalni drži, in sicer vsak v svojem kriteriju.

Čeprav je Vraz ustrezal podobnim estetskim kriterijem kot Prešeren, z njim ni delil nacionalne centripetalnosti v smislu, kot si jo je predstavljal dominantni kranjski kulturni krog.⁴ Ravno nasprotno in vendar podobno so si bili do pred nedavnim literarni zgodovinarji edini, da Koseski ne le da ni estetsko dosegal Prešerna, temveč da je upravičeno obveljal celo za sramotno slabega pesnika; po drugi strani pa je ostal v zgodovini zapisan kot velik domoljub, pomemben za nacionalnoideološko interpelacijo v določenem obdobju. Zdi se torej, da meščanska družba, h katere večji kohezivnosti pripomore tako centripetalna nacionalna ideologija kot centrifugalni subjektivizem (ki se vzajemno podpirata), ni mogla ustvariti enega samega kulturnega negativca, saj bi bilo to predrazsvetljsko in protisubjektivistično.⁵ Namesto tega je niz nasprotujočih si kriterijev, ki je šele mogel oblikovati subjektivno estetsko plat, zaradi katere je Prešeren dobil status nacionalnega pesnika, v obliki negativa po nujnosti oblikoval le nasprotujoče si kriterije, ki jih je nemogoče zbrati v niz, v celoti odslikan v eni osebi.

Ker sta bila zaradi svoje vloge v narodnem preporodu Stanko Vraz in Jovan Vesel Koseski prav tako kandidata za nacionaln(eg)a pesnika (Vraz predvsem zaradi svoje dejavnosti v 30. letih, Koseski pa zaradi svojega pesniškega udejstvovanja v 40. letih), je mórala mitološka matrica, osredinjena okrog Prešerna, preporodne vloge redistribuirati na način, ki bi, ne da bi okrnil iluzorno subjektivnost, Prešernu in njegovemu pogledu zagotovil vodilno mesto med tedanjimi pesniki. V nasprotnem primeru Prešeren ne bi več funkcioniral kot točka konsenza, s tem pa bi se porušilo ravnovesje med centripetalnimi in centrifugalnimi elementi nacionalnoliterarne naracije za celotno (potencialno) narodno občestvo. In prav razlika med centripetalnimi in centrifugalnimi elementi, narativno zvedenimi na kranjskega pesnika v idealni, »pravšnji« meri, je točka, po kateri sta se, na videz neodvisno ena od druge (in prav tako le na videz neodvisno od prešernovske), splekli dve mitološki naraciji. Ena o pretiranosti

⁴ Ali kot je zapisal Ivo Brnčič (1936: 55): »Jasno je, da kaže Vrazov pojav na neko posebno sredobežno silo, ki je zmerom trgala iz slovenske kulturne sredine celó naše najboljše ljudi in jih gnala v območje tujih kultur.«

⁵ Oziroma povedano nekoliko drugače – eksplikacijo takšnega negativca bi bilo težko postaviti v komunikacijske okvire, ki jih zarisuje shema minimalne naddoločenosti, saj je (konsenzualna) točka naddoločenosti v tem primeru že zastopana z mitskim Prešernom in vprašanji, ki zavoljo estetskega učinka in posledično množstva subjektivnih interperetacij članov občestva terjajo razvejan niz odgovorov, tega pa bi bilo nemogoče – in za razpravo, manifestno utemeljeno na subjektivnosti, tudi nefunkcionalno – zvesti na eno, Prešernu tako rekoč zrcalno sliko.

centrifugalnem *dobrem pesniku*, ki je postal *renegat*,⁶ in druga o pretirano centripetalnem *slabem pesniku*, ki je bil sicer dovolj narodotvoren, vendar je njegovo *pomanjkanje pesniškega talenta* onemogočalo mnoštvo interpretacij, na katerih bi se lahko utemeljil narod.

To seveda kaže, da pri selektivni antikanonizaciji Vraza (in Koseskega) ne gre za nekakšno sistematično pozabo, temveč prej za opomin, negativni vademekum, kako naj narodnozavedni pesnik (ne) ravna. Piše naj, kakor Prešeren in Vraz, pod vplivom evropskega kanona in v skladu s poudarjenim obnovljenim petrarkističnim modelom lirskega, tako kot Prešeren in Koseski pa naj bo zavzet v poudarjanju slovenske samobitnosti, tudi nasproti preostalim slovanskim narodnoprebudnim aspiracijam. Na daleč pa naj se (*prav kakor Prešeren*) ogne obnavljanju razsvetljskega utilitarnega pedagoškega pesništva, kakor tudi vsakršnemu dvomu v zmožnost slovenske jezikovne skupnosti, da se germanizaciji po robu postavi sama, brez naslonitve na druge južnoslovanske preporode (*prav kakor Prešeren*).

Mitski Stanko Vraz in minimalna shema naddoločenosti

Pričakovano se dajo tako formulacije iz nabora posthumnih Vrazovih kot tudi tiste iz interpretacij Koseskega presenetljivo lahko umestiti v prazna (a naddoločena) mesta Močnikovega meščansko konstitutivnega obrazca zatajevanja. Zaradi narave meščanskega diskurza nacionalne literarne vede, ki se, naj ponovimo, tako kot meščanska družba utemeljuje v navideznem mnoštvu subjektivnih interpretacij, izhajajočih iz matrice iste točke strinjanja in celo iz skoraj predpisanega korpusa situacij, ki naj sploh sprožijo prevpraševanje in posledično te iste interpretacije, je bila tudi vloga, odmerjena omenjenima pesnikoma, razmeroma konformno zastavljena. Tako zaradi mnoštva mogočih interpretacij, ki so morale slovensko občestvo povezo(v)ati v enotno naracijo, kakor smo tudi že omenili, *negativizacija* obeh ni mogla potekati po ključu čiste zavrnitve, temveč natanko tako kvaziprocesualno in notranje razcepljeno kot izjave, ki jih je Močnik v *Juliji* izbral za ponazoritev interpretacij Prešerna.

Posvetimo se samo nekaterim eksplikacijam formule, povezanim neposredno z Vrazom, s pričakovano vsebino, ki bo zapolnila mesta obrazca »že, že, ... ampak vseeno«; ker Vrazovo pisanje v estetskem smislu ni trpelo,⁷ je bilo treba pri vsakršni (že v izhodišču perlokucijski) zavrnitvi Vraza pred potencialnim občestvom paziti, da se ta vidik upošteva, in tako v postprešernovski mit o Vrazu renegatu pritegniti tudi tiste, ki v osnovi do Vraza niso imeli odklonilnega stališča. Tako lahko pri vrsti bolj ali

⁶ Težko bi to naddoločenost ponazorili bolje kot s citatom iz čustveno zaznamovanega prispevka Antona Slodnjaka v predvojni *Sodobnosti* (1933: 240): »Prešeren in Vraz sta nedvomno najusodnejši osebnosti slovenske zgodovine v predmarčni dobi. Zato bo vedno zanimivo stikati za njunimi osebnimi vrednotami oziroma nevrednotami ter si domišljati, da ju presojaš, v resnici pa živiš samo od večnozelenih mladik Prešernovega drevesa. Samo v luči njegovega zmagovitega odpora zoper ilirstvo je mogoče naše neprestano razpravljanje o ilirstvu. Če bi zmagal Vraz, bi to epizodo *drugi*, ne *mi*, opisali v kratkih stavkih. Prešeren ni zasidral samo slovenske narodne ideje, dal je celo Vrazu in vrazovcem pravico za njihov klavni obstoj.«

⁷ »Na podlagi objavljenih besedil je mogoče skleniti, da je Vrazov pesniški (lirski) talent nesporen« (Pogačnik 1969: 176).

manj kanonskih piscev (slovenskih literarnih velikanov in literarnih zgodovinarjev z neposrednim vplivom na šolski kurikulum) najdemo niz izjav tipa »Vraz je že dober pesnik, [...] toda v nacionalnem pogledu se je motil«.⁸

V prispevku redistribucije po mestih omenjenega obrazca v povezavi z Vrazom le nakažemo – začele so se že bistveno pred Stritarjevim uvodnim esejem k izdaji *Poezij* leta 1866, ki ga navadno razumemo kot mejnik v kanonizaciji Prešerna. V nesistematični obliki so tako razvidne že iz mementa v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*, ki so Vrazovo smrt priobčile na dnu zadnje strani v komaj opazni rubriki Novičar iz mnogih krajev, kar je v težko razumljivem nasprotju z vsebino – ta v nekaj vrsticah omenja »slavnega pesnika«, »iskreniga rodoljuba in izverstnega pisatelja [...] velicij literarnih zaslug« (Anon. 1851: 112).⁹ Nadaljnje Vrazove obravnave na Slovenskem lahko po zgledu Lojzeta Krakarja razdelimo v tri skupine – besedila iz prve skupine so tista, ki izhajajo iz Prešernovega videnja Vraza kot slovenskega »vskoka«, drugo skupino (zlasti štajerske pisce) zaznamuje nesorazmerno slavljen odnos do Vraza, povezan »morda celo z nekakšno domačijsko odpustljivostjo« (Krakar 1971: 277), medtem ko bi v tretjo skupino lahko šteli tiste raziskave, ki so želele Vraza predstaviti karseda objektivno in niso podlegale ne očitkom ne hvali. Naj dodam, da se tudi med besedili slednje skupine na izpostavljenih mestih obrazec javlja s povsem jasno prepoznavnima točkama *x* in »(ne) y«.¹⁰

Edina znatna sprememba v redistribuciji pomenskih polj v kanonični slovenski interpretaciji Vraza se je zgodila v desetletjih po drugi svetovni vojni, verjetno tudi zaradi jugoslovanske politike bratstva in enotnosti – ta je skozi desetletja vsaj omilila

⁸ In če naj še vedno sledimo analogiji s Koseskim: »Koseski je bil res zavzet za slovenstvo, [...] a je bil slab verzifikator.«

⁹ Še bolj v oči bodeče pa je nasprotje s prvo številko po Prešernovi smrti, ki na vrhu prve strani prinaša žalostinko Mihaela Kastelica *Na grobu slavnega pesnika Franceta Prešerna* (Kastelic 1851: 27), članek *Žalostno oznanilo in prijazno povabilo* na tretji strani (ki mimogrede na mah opravi z mitskim konstruktom, da Prešeren za časa svojega življenja menda ni bil dovolj cenjen) pa v hagiografičnem tonu podrobno orisuje Prešernove zadnje ure in dogodke, ki so sledili smrti (Anon. 1849: 29). Ob tem ne pozabimo, da so se politično *Novice* profilirale daleč od Prešernovega svobodomiselstva.

¹⁰ Kar niti ni nenavadno, če pomislimo, da je bilo tudi za nevtralnije pisce temeljno gradivo iz 19. stoletja praviloma oblikovano bodisi kot panegirik Vrazu bodisi kot njegovo čisto zavračanje; bistvena lastnost besedil z objektivnejšo tendenco je tako paradokсно ohranitev formule zatajevanja s še bolj poudarjenim notranjim pomenskim trenjem [v diskurzivnih okvirih literarne vede], na primer pri Slodnjaku (1934: 109–110): »Vraz je bil človek čutečega srca in razmeroma ostrega duha. Samo odločne, moške volje je imel premalo. Romantično pojmovanje o pesniškem poslanstvu mu je skalilo pogled na stvarne potrebe rojakov. Njegovo bolešno telo je bilo sicer nosilec močne želje po pesniškem ustvarjanju, toda zahtevalo je obenem vednega tovariškega priznavanja in ženskega občudovanja. [...] Ljubil je ideale, trpel zanje, oboževal je slovanstvo, toda vztrajnega, neomahljivega boja na navidez izgubljeni postojanki ni bil zmožen. Za to sta mu bila preslabotna duh in telo.« V odlomku iz sklepa razdelka, kjer Slodnjak obravnava Vraza in ilirizem, tako vidimo kar trikrat zapored ponovljen minimalni obrazec naddolocenosti; Vraz je bil čuteč in pronicljiv, a premalo odločen. Prekipeval je od želje – a je hkrati preveč hlepel po samopotrditvi. In, naposled, bil je idealist, a preslaboten, da bi vzdržal samotni boj za svoje ideale. Simptomatično je, da se že v navedenem odlomku iz prešernovskega narativnega aparata pretihotapljeni miti povsem nevpadljivo skladajo s seksualno segregacijo (*moška volja*), filozofskim idealizmom (nenehno poudarjanje opozicije med telesom in duhom) ter evgeniko (poenostavljeno pojasnjevanje težav z »bolehnim« in »slabotnim« telesom in duhom) ter drugimi obrazci iz arzenala predvojnih meščanskih ideologemov.

osrednjo nacionalnoideološko paradigmo v družbenih znanostih (ki pa v zadnjem času spet pospešeno obvladuje nekatere zgodovinarske in zlasti jezikoslovne prakse).¹¹ Ker si aktualne manifestacije slovenske in hrvaške nacionalne ideologije in folklore niso stale tako vsaksebi, je tudi slovenska literarna veda lahko pokazala več razumevanja za popolnoma drugačno vrednotenje Vraza v hrvaški nacionalni ideologiji.¹² Toda trdovratni nacionalnointerpelativni vzorec je pri slovenskem vrednotenju Vraza utrpel le manjše korekcije: zdaj so bile izjave o Vrazu na izpostavljenih mestih v knjigah bistveno pogostejše kot pred tem naddoločene z razumevajočo afirmacijo, vendar še vedno notranje strukturirane kot obrazec zatajevanja. Povedano preprosteje, če je prej veljalo, da je bil Vraz »nadarjen, vendar renegat«, potem je v povojnih desetletjih večkrat opaziti inverzijo formule – Vraz je bil »renegat, vendar nadarjen«.

Primerov je mnogo, navedimo le enega: »Res je šla linija v nastajanju slovenske knjižne norme mimo Vraza, to pa ne pomeni, da je bil ta v prvi polovici 20. stoletja narečni pesnik. Pomembno je, da je bil pesnik, ki je po talentu in dosežkih edini v svojem času lahko stal ob Prešernu« (Pogačnik 1969: 176–177). Tu je člen, ki izjavo naddoloča, celo eksplicitno poudarjen: *pomembno* je to, da je bil po nadarjenosti blizu Prešernu.

Sklep

Čeprav to ni razvidno na prvi pogled, je mogoče zagovarjati tezo, da je (pomankljiva, a ne naključna) vednost o Stanku Vrazu, kot se reproducira skozi šolstvo in kulturno politiko, v največji meri zaznamovana s prešernoslovjem in odnosom do ilirizma, kakršnega je v prvi polovici 19. stoletja gojil kranjski krog. To dokazuje tudi vzporedno sledenje recepciji Jovana Vesela Koseskega, ki se na prešernoslovski mit navezuje komplementarno od Vrazove. V prispevku sem navrgel teoretske osnove za tovrsten pretres Vrazove recepcije in skozi primere sledil očitnejšim spremembam v povzemajočih formulacijah o Vrazu, ki jih je mogoče skorajda brez izjeme analizirati skozi minimalni obrazec naddoločenosti, kot ga je zasnoval Rastko Močnik pri svoji analizi prešernoslovja.

Literatura

- ANON., 1849: Žalostno oznanilo in prijazno povabilo. *Kmetijske in rokodelske novice* 7/7, 14. februar 1849. 114.
- ANON., 1851: Novičar iz mnogih krajev. *Kmetijske in rokodelske novice* 9/23, 4. junij 1851. 112.
- BRNČIČ, Ivo, 1936: Ob veliki korespondenci. *Ljubljanski zvon* 56/1. 48–126.
- CANKAR, Ivan, 1974: Izidor Cankar: Obiski – Ivan Cankar. *Zbrana dela XIX. Pisma IV*. Ljubljana: DZS. 408–414.

¹¹ Čeravno pomemben, kriterij omilitve nacionalističnega diskurza v znanostih zagotovo ni bil edini dejavnik, ki je vplival na večjo dovzetnost za Vrazova dejanja; prav v istih desetletjih se je namreč omajal tudi mit o Koseskem kot enoznačno slabem ali celo najslabšem pesniku. Tako lahko govorimo o spletu ideoloških dejavnikov, povezanih s splošno modernizacijo Slovenije po drugi svetovni vojni.

¹² Kjer je bil njegov ugled že desetletja neokrnjen; med drugim je bil prvi hrvaški literat, ki so mu natisnili zbrana dela (Krakar 1971: 282).

- KASTELIC, Mihael, 1851: Na grobu slavnega pesnika Franceta Prešerna, dohtarja pravic in c. k. pravosrednika v Kranji (rojen 3. grudna 1800 v Breznici, umerl 8. svečana 1849). *Kmetijske in rokodelske novice* 7/7, 14. februar 1851. 27.
- KRAKAR, Lojze, 1971: Slovenska in hrvaška literarna zgodovina o Stanku Vrazu. Kratek pregled ob stodvajsetletnici pesnikove smrti (1. del). *Sodobnost* 19/3. 277–286.
- MOČNIK, Rastko, 2006: *Julija Primic v slovenski književni vedi*. Ljubljana: Sophia.
- PETRE, Fran, 1939: *Poizkus ilirizma pri Slovencih (1835–1849)*. Ljubljana: Slovenska matica.
- POGAČNIK, Jože, 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva III. Klasika in romantika*. Maribor: Obzorja.
- RADOVANOVIČ, Saša, 2010: Pomen imena Maribor. Manica Hartman (ur.): *Stanko Vraz 1810–1851*. 101–104.
- SLODNJAK, Anton, 1933: Iz naših revij – Ali je vrazovstvo psihološki ali sociološki problem? *Sodobnost* 4/5. 239–242.
- SLODNJAK, Anton, 1934: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: Akademsko založba.
- SLODNJAK, Anton, 1952: O Stanku Vrazu kot slovenskem književniku. Stanko Vraz: *Slovenska djela II*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 5–78.